

ד] איתמר כתבו לשמה ושלא מדעתה רבא ורבינא אמרי מקודשת - האבנ"מ [סימן לב-ד] והאו"ש [אישות ג-ד ד"ה אולם] מקשים איך מהני שטר שלא מדעתה הלא דין שטר חל ע"י שיש דעת מתחייב [כמש"כ בעה"מ ביבמות לא:] ובלי דעת מתחייב פסול משום מפיחם ולא מפי כתבם. וגם בשטר קידושין שייך פסול מפיחם ולא מפי כתבם כמבואר בגמ' [יבמ' לא:].

וכתב האבנ"מ לכאורה י"ל דרק הכתיבה היה שלא מדעתה אבל חתימה צריך מדעתה כדי לאשוויי שטרא, אלא דלפי מה שהגמ' [להלן מח.] מעמידה מחלוקת ר"מ וחכמים בכתבה שלא מדעתה, על כרחך מיירי בנחתם שלא מדעתה [ובזה קאמר ר"מ דאינה מקודשת] דלפי ר"מ א"צ כתיבה לשמה, דמכשיר היה ר"מ אפ" גט שמצאו באשפה [כדאיתא בגיטין ג:].

הגר"ח [הל' אישות ג-יה] מתרץ דהא דבעינן בשטר דעת מתחייב זה משום שצריך דעת מי שעושה השטר, ובכל השטרות שהמקנה עושה השטר צריך דעת מקנה אבל בקידושין שהבעל עושה השטר צריך דעתו ולא דעת האשה. ולמ"ד שצריך דעתה אין זה כדי לאשוויי שטרא אלא משום דין לשמה. וכ"כ הקו"ש [קידושין אות פ.], וכע"ז תירץ האמרי משה [סימן יח-א].

האבן האזל [עדות פ"ג ד"ה ובזה] מתרץ שאין שטר קידושין ראיה שהאשה התקדשה וכיון שהיא אינה מתחייבת א"צ דעתה, אלא השטר קדושין הוי ראיה שהבעל קידש, ולכן א"צ דעת האשה לאשוויי שטרא אלא דעתו של הבעל בלבד.

7. שערים מצויינים בהלכה

מחאה בפני שנים וא"צ לומר כתובו. הקשו התוס', מה מועיל הכתיבה, הא לא חשיב שטר אם לא נעשה מדעת מי שהוא חובתו, כגון שטר מכר מדעת מוכר, ושטר מתנה מדעת נותן, ושטר מלוה מדעת לווה כו'. ועי' בתשו' חתם סופר (אהע"ז ח"א סי' קג) דאין הטעם משום הפסדו של המתחייב, דאפי' לא יהיה שום הפסד להמתחייב, שהמעשה אמת עכ"פ, מ"מ לא יועיל כתיבתם כשטר, כיון שהמתחייב לא נתרצה, והא דמהני בגט שלא מדעת האשה, משום דמשעת הקידושין משעבדת נפשה, שאם ירצה לכתוב לה שטר גירושין, דיגרשנה אפי' בע"כ, והוי כנעשה מדעת המתחייב, אבל השתא דתקון ר"ג שלא לגרש בע"כ, א"כ לא משעבדה נפשה לזה, ושוב לא מהני הגט מדאורייתא דהוי כמזויף מתוכו. ובתשו' מהרש"ם (ח"ג סי' מז) מפקפק

8. ברכת אברהם

ג) והנה יש לחקור צהא דנעיין על פי שנים עדים מפיהם ולא מפי כחצם, אם הוא דין במעשה הגדה, או שהוא הדין בקבלת העדות, דנעיין שתקבל ע"י ז"ד עדות מכת פיהם ולא מפ"כ. ונראה להוכיח כדל ז' מדברי הסוס' (ז"ז מ' ע"א, וכתובות כ' ע"ז) שכתבו דלדעת ר"ת באופן דל"ה שטר אין כתב ידן של עדים מועיל אלא כל זמן שזוכרים, אבל אחרי ששכחו שזו הוא כאלם שאינו ראוי להגיד. ולכא"ז ז"ע הא הכתיבה נעשית בשעה שהיו ראויים להגיד, ובלא"ה לא עזבו העדים טפי מהכתיבה, וא"כ כשיקראו הז"ד הכת"י הא קוראים מה שכתבו עדים הראויים להגיד, ומדוע יפסל. ולפמשי"ח א"ש, דס"ל לתוס' דאין דין מפי כתבן דין בצורת מעשה הגדה, שזה נעשה ע"י הכתיבה בשעה שהיו ראויים להגיד, אלא דהדין הוא בקבלת עדות, שכשז"ד מקבלין עדותם, והיינו בשעה שהגיע כת"י לז"ד, אז לריך שיתקבל ממי שראוי להגיד, ואל"כ נפסל. וע' בנתיבות (כ"ה סק"ה) דכל זמן שז"ד לא קראו הכת"י יכול לחזור לפי ר"ת, ועדיין אינו עובר בלא תענה, וכתב דאם יקראו בפני זע"ד שפיר הוא עדות בפני זע"ד, כיון דעדיין לא נגמרה ההגדה עד אז. ונראה הביאור דאכתי ליכא קבלת עדות.

9. בעל המאור על הרי"ף יבמות דף ט/א

כתב הרי"ף בהלכות הא מילתא מקשו בה רבנן היכי אמרי' הכא אמר רחמנא מפיהם ולא מפי כתבם והתנן נאמן אדם לומר זה כתב ידו של אבא וזה כתב ידו של אחי וכו' ופריק בה הוא ז"ל הפירוק הכתוב בהלכות (ב/ ול"ג דפירוק הנכון כד מפי כתבם הוא שפסולה עדותן אבל מפי כתבו לא וכל שטרי הלואה ומקח וממכר הלואה והמוכר הוא שמצוה את העדים ואמר כתבו וחתמו וכן בגיטי נשים ואין זה מפי כתבם אלא מפי כתבו ואם אי אתה אומר כן עקרת מה שכתוב בקבלה וכתוב בספר וחתום והעד עדים ומקרא מלא כתוב בתורה וכתב לה ספר כריתות אלמא כל כה"ג כתבו שליו הוא ולא כתבם של עדים אבל היכא דכתבי מנפשייהו בשטר שצריך לומר כתובו ולא אמר להם כתובו הא ודאי מפי כתבם הוא א"ל היכא דחזו אינהו מכתבא ואתו ומסדהי בני דינא על פה הא נמי מפי כתבם הוא שאין ב"ד רואין את העדות מן הכתב אלא מפי העדים הוא ששומעין והם ראו מן הכתב וה"ל מכתבם ולא מפיהם:

10. רמב"ם יד החזקה הלכות עדות פרק ג

ד) דין תורה שאין מקבלין עדות לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות אלא מפי העדים שנאמר על פי שנים עדים מפיהם ולא מכתב ידן /ג/ אבל מדברי סופרים שחזתין דיני ממונות בעדות שבשטר אף על פי שאין העדים קיימים כדי שלא תנעול דלת בפני לוי' ואין דנין בעדות שבשטר בדיני קנסות ואין צריך לומר במכות ובגלות אלא מפיהן ולא מכתב ידן:

11. כסף משנה על הלכות עדות פרק ג הלכה ד

דין תורה שאין מקבלין עדות וכו'. בפרק גט פשוט (דף קס"ה) תנן מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים וכו' והם עושין לו קיומו ובב"ק פרק הגוזל קמא (דף פ"ה) גבי שורף שטרותיו של חבירו פרכינן אי דאיכא סהדי דידעי מאי הוה (כתבי) בשטרא ליכתבו ליה שטרא מעליא וקשה היכי מצו כתבי הא ביבמות פ' ד' אחין (דף ל"א ע"ב) אמרינן דהיינו טעמא דלא כתבינן זמן כשמקדש בשטר משום דאית לן לאנוחי גבי סהדי וזמנין דלא דכרי וחזו בכתבא ואתו ומסדהי ורחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם והתוספות האריכו בישוב קושיא זאת בפ"ב דכתובות ופ' ג' דבתרא ופ' ד' אחין ועיין בהרי"ף פ' ד' אחין ומדברי רבינו למדנו תירוץ יפה דאה"ל דדין תורה מפיהם ולא מפי כתבם בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות ורבנן הקילו בדיני ממונות כדי שלא תנעול דלת בפני לוי' וההיא דפ' ד' אחין דהוי דיני נפשות לא מצו מסדהי דאוקמוה אדין תורה וההיא דהגוזל דמצו מסדהי בדיני ממונות היינו מדרבנן כדי שלא תנעול דלת בפני לוי' ולכן בקנסות ומכות וגלות דלא שייך נעילת דלת אין דנין על פי כתב ידן והר"ש בר צמח כתב שאין דברי רבינו מכוונים דודאי עדים החתומים בשטר כשרין ומקרא מלא דבר הכתוב (ירמיה ל"ב) שדות בכסף יקנו וחתום עכ"ל. ואני אומר דאי מהא לא קשיא דהאי קרא דברי קבלה הוא ולא דבר תורה אך קשה לי דאמרינן בכמה דוכתי מהם סוף פרק ב' דכתובות (דף כ"א) כיון

דקיום שטרות דרבנן הימננה רבנן בדרבנן אלמא דמדאורייתא עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ולא בעי קיום וצ"ע:

• **חדושי רבי חיים הלוי על הלכות עדות פרק ג הלכה ד**

האומנם כי גם לדעת הרמב"ם הרי עיקרן של שטרות הוא רק במה שנעשה מדעת המתחייב, וכדעת כל הראשונים, אבל מ"מ זהו דין בפני עצמו דלא חייל דין שטר רק היכא שנעשה לקנין, ועל כן כל שטרי ראייה. אף דנעשו כדין שטרות. מ"מ לא חייל עליהו דין שטרות. והויין רק עדות בכתב, ופסולים משום מפי כתבם, ורק מדרבנן הוא דעדותן מתקיימת ונוהג בהן דין שטרות, אבל אה"נ דשטרי מעשה וקנין גם לדעת הרמב"ם הם מדין תורה, ומועילין בין לגמר מעשה ובין לעדות, ומיושב היטב דעת הרמב"ם:

12. ספר קצות החושן על חו"מ סימן קמו [ג]

... [ד/א] אמנם לשיטת הרמב"ן (יבמות לא, ב) טעמא דשטר בעדים שנעשה מדעת המתחייב דמהני, ומשום דה"ל תורת שטר, ובשטר נעשה כמו שנחקרה עדותן בב"ד, ועמ"ש בס"י כח (סק"ו) שם, וא"כ במחאה ומודעה אפ"י נעשה מדעת המוחה נמי הוה מפי כתבם, כיון דלא ס"ל טעמא דרש"י ובעה"מ, אלא משום תורת שטר, וגבי מחאה ומודעה לא שייך כלל תורת שטר וכמ"ש. ומש"ה קשיא להו לתוס' במודעה ומחאה, דכיון דליכא תורת שטר בזה ה"ל מפי כתבם, והוצרכו לומר מחמת תקנה בעלמא, גבי מחאה להפקיע חזקתו, וגבי מודעה להציל הנאנס וכמ"ש תוס'.

13. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף מ עמוד א

א. [תד"ה מחאה וכו' וא"ת ומה מועיל הכתיבה והא לא חשיב שטר אם לא נעשה מדעת מי שהוא חובתו - א. רש"י [עה"ת דברים יט - טו] יליף מהפסוק על פי שני עדים, מכאן שלא יכתבו העדים עדותם באגרת וישלחו לב"ד. ומקשים הראשונים היאך חותכים דיני ממון על פי עדות שבשטר, הרי השטר הוי מפי כתבם. ומביא הקה"ח [סימן כח - ו] שיש בזה ד' שיטות.

א. שיטת בעל המאור [יבמות לא ב] דהיכא שנעשה מדעת המתחייב מיקרי שטר, ואז מהני כיון שהוי מפי כתבו [של הבע"ד], ולא מפי כתבם [של העדים], וכן דעת התוס' אצלנו [וכן בכתו' כ: ד"ה ורבי בתירוץ ראשון].

ב. שיטת הרמב"ן [יבמות שם במלחמות] דתורת שטר הוי היכא שכתוב בנוסח שטר, ואז ליכא חסרון דמפי כתבם, כיון שהוי עדות בשטר, ועדות שבכתב פסול אם כתוב בתור זכרון דברים בעלמא. וכ"כ התוס' בכתו' בתירוץ שני.

ג. שיטת ר"ת [בתוס' כאן וכן ביבמות לא ב] דעדות בכתב כשרה, ועדים יכולים לשלוח איגרת לב"ד, והא דאמרינן שאיכא פסול מפי כתבם, הוי רק באילם שאינו ראוי להעיד בע"פ, ולכן פסול גם בעדות בכתב.

ד. שיטת הנה"מ [סימן כח - ו] שגם לפי ר"ת יש חילוק בין עדות בכתב לבין שטר, דשטר הוי מיד כמי שנחקרה בב"ד, ולכן השטר כשר אף אם מתו העדים או שכחו עדותם, וכתב מהני רק אם העדים חיים וזוכרים עדותם בזמן שהכתב בא לפני ב"ד.

ה. שיטת הרמב"ם [עדות ג - ד] ששטר פסול מה"ת משום מפי כתבם, ורבנן תיקנו להכשיר עדות שבשטר, וכ"פ השו"ע [סימן כח - יב]. [הכס"מ עדות ט - יא] דן האם לפי הרמב"ם מהני גם עדות בכתב או רק עדות בשטר].

ה. כתבו המרדכי [כתו' סימן קמו ויבמות פ"ג אות יז] והג' אשרי [כתו' פ"ב סימן טז] הא דאמרינן [יבמות לא ב] מפיהם ולא מפי כתבם [לגבי שטר קידושין], היינו בדיני נפשות אבל בדיני ממון כותב אדם עדותו בשטר. ומבואר בדבריו שקידושין גיטין שהוי דבר שבערוה הוי בכלל דיני נפשות שלא מהני מפי כתבם. ולפי דבריו הא דמהני שטר הוי בדיני ממון, והא דפסול מפי כתבם הוי בדיני נפשות ודבר שבערוה. [ושטר קידושין וגט, צ"ל דמהני כיון שהם שטרי קנין]. המרדכי [יבמות לא: סימן יז] כתב שאילם פסול בכל מקרה גם בדיני ממונות. המאירי [כתו' כ א] כתב בשם גאוני ספרד שבדיני ממונות איכא תקנה דרבנן שמהני מפי כתבם, כדי שלא תנעל דלת בפני לוויין. המאירי חולק וסובר שאין חילוק.

14. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף מ עמוד א ד"ה הודאה בפני

הודאה בפני ב' - אדם שמודה לחבירו בפני ב' שחייב לו מנה צ"ל כתובו שיצוום הלוה לכתוב לו שטר למלוה לעדות דכל שעה שירצה לגבות חובו יוציא שטרו על הלוה אבל שלא ברשות לוח אין כותבין דחוב הוא לו וכיון

דעל הלוה לכתוב והוא לא צוה איכא למימר דלא ניחא ליה לעשות חוב שחייב מלוה בשטר דעד השתא הוה מלוה על פה ואף על גב דהוודה בפני עדים נאמן הוא לומר כל שעה שירצה פרעתי דקיי"ל (לקמן/ בבא בתרא/ קע) המלוה לחבירו בעדים א"צ לפרעו בעדים ועכשיו כשיש בידו שטר אין הלוה נאמן לומר פרעתי אלא א"כ יביא עדים שפרע בפניהם אפילו הוציא המלוה על הלוה כתב ידו של לוח שהווא חייב לו גובה מנכסים בני חורין ואינו נאמן לומר פרעתי כ"ש בשטר שיש בו עדים.

• **דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף מ עמוד א**

ב. רע"א [תנינא סימן קי] מביא קושית חתנו מהיכן פשיטא לרשב"ם שבהוציא כתב ידו אינו יכול לטעון פרעתי.

עוד הקשה למה הוצרך הרשב"ם להביא ראיה מכתב ידו שאינו נאמן לטעון פרעתי וכ"ש בשטר, הרי בשטר זה משנה [בכתו' פז א] ודין פשוט בכמה דוכתי בגמ' שאינו נאמן לטעון פרוע נגד שטר, כיון שאיכא ראיה דשטרך בידי מאי בעי.

רע"א מתרץ ע"פ מש"כ הרמב"ן שאם הוציא כתב ידו נאמן לומר פרעתי, דאינו חושש להשאיר הכתב ביד המלוה כיון שאינו גובה ממשעבדי. ולפ"ז י"ל הא דאמרינן במשנה ובכמה דוכתי שאינו נאמן לטעון פרעתי נגד שטר מיירי דוקא בשטר שיש בו אחריות, והרשב"ם רוצה להביא ראיה שאינו נאמן לומר פרעתי אף באופן שכתוב בהדיא בשטר שליכא אחריות נכסים, ולכן הביא ראיה מכתב ידו שאינו גובה ממשעבדי ואעפ"כ אינו נאמן לטעון פרעתי.

הברכ"א מתרץ הא דאמרינן במשנה ובכמה דוכתי שאינו נאמן לטעון פרעתי נגד שטר מיירי דוקא בשטר שנכתב בזמן ההלואה ומעיד על עצם ההלואה, והרשב"ם רוצה להביא ראיה שאינו נאמן לומר פרעתי אף בשטר הודאה שאינו מעיד על עצם ההלואה, ולכן הביא ראיה מכתב ידו שהוי שטר הודאה ואעפ"כ אינו נאמן לטעון פרעתי.

15. תוספות מסכת בבא בתרא דף מ עמוד א ד"ה קנין בפני

קנין בפני ב' ואין צריך כו' - אומר ר"ת דלא אתא למעוטי שלא יהא חשוב קנין כשנעשה שלא בפני שנים דהא אמרינן בקדושין (דף סה:): דלא איברו סהדי אלא לשקרי ואמרי' בפ' הוזהב (ב"מ דף מו.) גבי היה עומד בגורן כו' ואי אמרינן מטבע נקנה בחליפין ניגונינהו ניהליה אנב סודר ומפרק דלית ליה סודר ולקנינהו אנב קרקע דלית לי' והא עומד בגורן קתני כשאינו שלו איכפל תנא לאשמועינן בגברא ערטילאי דלית ליה כלום אלא ש"מ דאין מטבע נקנה בחליפין ואי לא חשיב קנין בלא עדים לישנינו דליכא עדים ועוד דבפ"ק דסנהדרין (דף ו.) אמרו רבנן פשרה ביחיד אף על גב דפשרה בעיא קנין כדמסיק התם.

16. שו"ע חו"מ סימן קצה

(א) בקנין כיצד, יתן הקונה למקנה כלי כל שהוא ויאמר לו: קנה זה חלף הקרקע או המטלטל שמכרת או שנתת לי. (ואין נוהגין שיאמר לו הקונה כן, כמי מסתמא אדעתא דהכי הוא נותן לו (טור). וכיון שמשך המקנה הכלי, נקנה הקרקע או המטלטלים ללוקח או למקבל מתנה בכל מקום שהוא, אע"פ שלא החזיק ולא נתן כסף ולא כתב שטר ולא משך, ואין שום אחד מהם יכול לחזור בו, אפילו אין עדים בדבר, אם מודים זה לזה: הגה - וכן אם קבלו קנין לפני פסולי עדות, הוי קנין, הואיל ומודים זה לזה שקנו (הרא"ש כלל ס"ו סימן ח')):

17. תוספות מסכת בבא בתרא דף מ עמוד א ד"ה קיום שטרות

קיום שטרות בשלשה - אף על גב דר"נ גופיה ס"ל בסנהדרין (דף ה:): ב' שדנו דיניהם דין קיום שטרות שאני כדפ"ה דאי ליכא אלא ב' מה יש בין קיום שטר לשטר שלמעלה הימנו הכא תרי חתימי והכא תרי חתימי ודומה לב' עדים ששמעו מפי עדים שלמעלה שהשטר כשר ועד מפי עד פסול אבל כשהם ג' ניכר שהם ב"ד שהעידו עדים לפניהם על כתב ידם והכשירו השטר ודומה לפסק דין ...

18. רשב"ם מסכת בבא בתרא דף מ עמוד א ד"ה אפי' עלי

אפי' עלי ועליך - דצייתנין דינא ראוי לכתוב עלינו מודעא דזימנין דאין ב"ד מזומן מיד.

19. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף מ עמוד א

כח [רד"ה אפי' עלי ועליך וכו'] דזימנין דאין ב"ד מזומן מיד - [1] משמע שאם יש לפנייהם ב"ד מזומן אין כותבים מודעא. [2] הרמב"ן והמאירי והנ"י כתבו שאפי' יש ב"ד מזומן לפנייהם ג"כ כותבים מודעא. הנ"י כתב הטעם דלא פלוג רבנן. המאירי מבאר משום שיכול לאיים עליו בדברים שאין ב"ד יכולים להוציא ממנו, כגון שיעכב בידו ממון שחייב לו ממקום אחר.

20. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף מ עמוד ב

[א] כל מודעא דלא כתיב אנן ידעינן ביה באונסא דפלניא לאו מודעא היא – [1] כתב הרשב"א מדקאמר לאו מודעא היא ולא קאמר דלא כתבינן מודעא, ש"מ דאע"ג דלא ידעינן אונסיה כתבינן מודעא, דזימנין דאתו עדים אחרים שיעידו שיוודעים האונס, ואם לא נכתוב המודעא לא יתבטל המכר.
[2] הנ"י מביא רבינו יונה שחולק על הרשב"א וס"ל שלא כותבים המודעא עד שיוודעים שהיה אונס, וביאר הטעם שמא בני אדם יתששו שהיה אונס ואח"כ יבואו עדים ותיתזל הקרקע.
הרישב"א [הנ"ל מ. אות כז] מפרש שבזה נחלקו רבה ורב יוסף עם אב"י ורבא, דרבה ורב יוסף ס"ל שכותבים רק כשמדובר בגברא שלא ציית דינא שאז מסתבר שהיה אונס. ולפי אב"י ורבא כותבים בכל מקרה. וכן מדייק הרישב"א מלשון נהרדעי [כמו שדייק הרשב"א] שס"ל כאב"י ורבא שכותבים בכל מקרה.

21. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף מ עמוד ב

[ב] מודעא דמאי אי דגיטא ודמתניתא גלויי מילתא בעלמא הוא - א. [1] הרשב"ם מבאר גילויי מילתא בעלמא הוא דהוי אונס, ודוקא מודעא שיש בה אונס אבל בלא אונס אי טעין ואמר גט שאעשה לא יהא גט אין זה ביטול. וכן דעת הרמב"ן שאם לא נאנס לא מהני מודעא.
[2] הר"י מיגש והרמ"ה [אות קט] ורבינו יונה והרא"ש והתור"י ד"ו ונ"י כתבו שאפי' יתברר שלא נאנס, מ"מ כיון שמסר מודעא הרי נתברר שאינו נותן המתנה בנפש חפצה. ולא דמי לזבני שאם ליכא אונס אמרינן אגב זווי גמר ומקנה. והא דאומרת הגמ' גילוי מילתא בעלמא היא, מבאר הרא"ש [בהלכותיו ובתורא"ש בשיטה] שגילה דעתו שאינו נותן המתנה בנפש חפצה...

ב. הקה"ח [סימן רה - ח] מקשה לפי הרשב"ם שהמודעא היא הוכחה שהוא אונס איך מהני ביטול המודעא, הרי מ"מ ההוכחה שהוא אונס נשאר, והרי מבואר בגמ' בערכין [שהביא הרשב"ם] שמהני ביטול מודעא בגט.
א. הקה"ח מתרץ שהגמ' בערכין מדברת בהנך גיטין שכופין הבעל להוציא והוי כתליוהו וזבין שאין האונס [בלי מודעא] מבטל הגט ומש"ה מהני ביטול המודעא. מיהו הרשב"ם [בע"א ד"ה כתב שגם במתנה מהני ביטול מודעא. גם התוס' [להלן מה. ד"ה אמר] כתבו דבמתנה ג"כ מהני ביטול מודעא, ומקשה הקו"ש [אות רג] שלפי הרשב"ם לא תועיל ביטול המודעא כיון דאכתי איכא ראייה שהוא אונס, ולכן ביאר שהתוס' ס"ל כמו הרא"ש. מיהו קשה שהתוס' לעיל [ע"א ד"ה אמאן] ס"ל כרשב"ם.
ב. בהג' ברוך טעם לקה"ח מתרץ [וכע"ז מתרץ הנה"מ סימן רה - ז] ע"פ מש"כ הריב"ש דהיכא שמסר מודעא לא בעינן שיהיה אונס גמור, דבצירוף המודעא מהני שהוי אונס גרוע [אונס קל], ולכן היכא שביטל המודעא לא מתבטל הגט מחמת האונס לבד כיון שהוי אונס גרוע.
ג. עוד מתרץ הברוך טעם בשם מהרח"ש דכיון שביטל המודעא אמרינן דמסתמא נסתלק האונס ומרצונו הוא מגרש או דאף שנשאר האונס היה מגרש על אף האונס.

22. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף מ עמוד ב

[ג] מודעא דמאי אי דגיטא ודמתניתא גלויי מילתא בעלמא הוא - האחרונים [הגרש"ש [סימן כז] אבן האזל [מכירה י - ח] קה"י [סנה' סו"ס יט] חי' ר' נחום אות ער] חוקרים בגדר מודעא האם הוי גילוי מילתא בעלמא שמגלה דעתו בפני עדים שאינו חפץ במכירה וממילא בטלה המכירה כיון שליכא דעת מוכר, או שיש כאן מעשה ביטול, דאתי דיבור של עכשיו ומבטל דיבור של מכירה. ונ"מ האם בעינן דוקא דיבור או דמהני גילוי מילתא, דלגבי ביטול גט קיי"ל [גיטין לד א] שגילוי מילתא לאו מילתא היא, וה"ה אם מודעא הוי מעשה ביטול לא יועיל ע"י גילוי מילתא.

הנה"מ [סימן רה - ז] כתב דמודעא הוי מדין אתי דיבור ומבטל דיבור, וכן מסיק הגרש"ש. גם הקה"י בסנה' מבאר שהוי מדין ביטול, ומבאר בזה שיטת הראשונים [הנ"ל אות ב] שס"ל שמהני מודעא בגט ובמתנה אפי' ליכא אונס, דע"י דיבור של הביטול מבטל המעשה שיעשה אח"כ...

23. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף מ עמוד ב

[ד] האי מתנתא טמירתא לא מגבינן בה - הרשב"ם מפרש דשמא כבר נתן הקרקע לאחר [וכ"כ רבינו גרשום] או שנתכוון רק לעשותה מודעא למכירה אחרת. ואף על פי שהשטר של האחר קדם, י"ל להחשש שמא האחר לא קיבל שטר או שאבד השטר. הרא"ש כתב הטעם שאנו אומדים דעתו שלא גמר לתת בנפש חפצה... הקה"ח [סימן רמב - ג] כתב שדוקא בקרקע איכא תקנה שלא הוי מתנה, אבל במטלטלין שמחויב המקבל הראשון להחזיר דמים למקבל השני מפני תקנת השוק, לא תיקנו לבטל המתנה.

24. שערים מצויינים בהלכה

כתב הרמב"ם (שם פ"ט ה"א) שכיב מרע שצוה ואמר לא תגלו מתנה זו אלא לאחר מותי, ה"ז מתנה קיימת, ואינה מתנה מסותרת, שבעת שהקנה שהוא אחר מותו, הרי אמר גלו אותה, ומפרש במ"מ דמקורו ברי"ף כאן בשם רה"ג, ודוקא שצוה לגלותה לאחר מיתה, אבל אם צוה להסתירה בסתם לא קנה, וזהו שכתב הרמב"ם (שם פ"ה ה"א) הנותן מתנה בין בריא בין שכיב מרע, צריך שתהא גלויה. וכ"כ בתשו' הרי"ף (שם) דהגאונים לא חשבו למתנתא אלא במצוה מחמת מיתה, לפי שאין קונה אותה המקבל אלא לאחר מיתה, וכמו כן אם אמר אל תגלנה אלא לאחר מיתה, הרי היא קיימת, לפי שבשעה שרצה להקנות לו א"ל לגלותה, וזו ראייה שטעם מתנתא טמירתא משום דעבידא לגלויי בשעה שמקבלה. ועי' בחי' הריטב"א דבשכיב מרע אין בו משום מתנתא טמירתא, דאנן סהדי שאינו עושה מפני שאינו גומר ונותן, אלא מפני שלא לפרסם צוואתו, שלא יתקוטטו עליו חביריו אם ריבה לאחד ומיעט לאחד. וכ"כ בנמוק"י (כא: מדפי הרי"ף) דמי שאמר מחמת טענה איטמרו כדי שלא ישמע פלוני בני או קרובי, מסתברא דלאו מתנתא טמירתא היא. ועי' ברמב"ן (ד"ה והא) שהביא ראייה לדברי רה"ג מתוספתא (פ"ח ה"ג) הכותב דייתקי והיה מתיירא מן היוורשים, נכנסים אצלו כמבקרים אותו, ושומעין דבריו מבפנים וכותבין מבחוץ.

25. תוספות מסכת בבא בתרא דף מ עמוד ב

איכא דאמרי אמר רב יוסף דלא אמר להו תיתבו כו' - אהך גירסא קשה לר"י מאי קבעי מאי בינייהו הא בהדיא חולקין בסתמא ועוד דפסקינן לקמן הלכתא דחיישינן בסתמא וא"כ היכי מגבינן כולהו מתנתא כיון דאינו אומר לסהדי כתבו בשוקי (ז) ברייתא ומיהו לפי שנוהגים עתה לכתוב בשטרי מתנה ואמר לנו מתנה זו כתבוה בשוקא וחתמוה בברא הלכך כי אמר להו נמי סתמא דעתו לומר כמו שכותבים בשטרות ובימי האמוראים לא היו נוהגים לכתוב כך לכך היה צריך לומר להם בפירוש כתבו בשוקא כו' ור"ה גריס דאמר להו לא תיתבו בשוקא ברא וקרי ליה סתמא שאינו אומר להם להטמין עצמו ואומר שלא לפרסם והיינו סתמא (ט) כלומר לא פרסם ולא הטמינם אבל כתובו לא חשיב סתמא וכשר לפר"ח ולפיכך מה שנהגו לכתוב בשטרות מתנה זו כתבוה בשוקא וחתמוה בברא אינו אלא לשופרא דשטרא ומיהו לישנא דסתמא לא משמע הכי.

• דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף מ עמוד ב

[ג] תד"ה איכא וכו' קשה לר"י מאי קבעי מאי בינייהו הא בהדיא חולקין בסתמא - הרמב"ן והר"ן כתבו שאמנם הנ"מ בין הלשונות בסתמא היא פשוטה, אך הגמ' הזכירה הנ"מ כדי לברר בהמשך הסוגיה מה הדין להלכה בסתמא.

26. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף מ עמוד ב

יד] אמרה לי כתבת כולי נכסין הוינא לך וכו' אזל כתיביה לה לכולהו נכסי וכו' ולא היא התם מוכחא מילתא דמחמת אונסא הוא דכתב לה - הקו"ש [אות קפ] והאו"ש [זכיה ה - ד] והחזו"א [אה"ע סימן צט - ה] מקשים למה זה נחשב לאונס יותר ממכר דעלמא שמוכר בגלל שצריך למעות, וה"נ נתן המתנה מפני שרצה שתקדש לו. **א.** הקו"ש מתרץ דהתם המתנה אינה תשלום עבור האשה, שהרי אינה משתעבדת להנשא לו, אלא שתי מתנות נפרדות איכא כאן, הוא נותן לה מתנה את נכסיו והיא מתקדשת לו, [ולכן באונס מועט מתבטלת המתנה], ואינו דומה למכר שמקבל מעות תמורת החפץ הנמכר. **ב.** האו"ש מתרץ כיון שנתן לה כל נכסיו, וזה לא עביד איניש [לא לשייר לעצמו] ע"כ שלא גמר להקנות. **ג.** החזו"א מתרץ דהכא לא התנה בשעת קידושין, אלא כתב לה מקודם ועל זה סמכה והסכימה להתקדש, והיה לה למיסק אדעתה שלא גמר להקנות לה. וכע"ז כתב המאירי, והרי היא לא התנית להעמידם בשופי [שיהיה שלה קבוע] אלא לכתוב לה.

27. שערם מצויינים בהלכה

התם מוכחא מילתא דמחמת אונסא הוא דכתב לה. כתב בתשו' הרשב"א (ח"ד סי' יד) בעובדא דיעקב יש לו ב' בנים ראובן ושמעון, וכעס על שמעון, וכתב ונתן כל נכסיו במתנה גמורה לראובן, ונמסר השטר לראובן, ואח"כ נח רוגזיה דיעקב, ורוצה להתחרט על המתנה, כיון דמתוך כעס נתן לראובן ואנוס היה, והשיב הרשב"א דלא דמי להא דהכא, דהרי הכא אנוס היה לכתוב לה נכסיו, שהיא לא רצתה להתקדש לו עד שיכתוב כל הנכסים, והו"ל כתלוהו ויהיב, אבל התם מי אנוס ליעקב לכתוב נכסיו לראובן, מעצמו הוא שכתבו ומרצונו, ולא היה האונס מחמת הנכסים, ולא אמרו אלא היכא דהאונס מחמת הנכסים. ועי'

1. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף מ עמוד א

ג. האחרונים נחלקו האם שטר קנין שמהני מה"ת מהני גם לראיה, או דרק מהני לקנין.
החת"ס [אה"ע ח"ב סימן ה ד"ה והוא] והגר"ח [שם וכן באמרי משה שם] והקו"ש [ב"ב אות תרז] ס"ל דלא מהני לראיה, והמתחלוקת היא האם התורה חידשה שבשטר קנין מהני עדות שבשטר או דמהני שטר לקנין אף על פי שאינו עדות. ונראה דזה נ"מ בין הגר"ח לנה"מ, לפי הגר"ח התורה חידשה שמהני עדות שבשטר היכא שהוי עליה דין שטר, והיכא שהוי שטר קנין זה משווי ליה דין שטר, ובכה"ג התורה הכשירה עדות שבשטר ומהני אף לראיה, אבל לפי סברת הנה"מ מהני שטר לקנין כיון שאינו גמר הדבר ואין כאן עדות על המעשה, ולפ"ז אינו מועיל אלא לקנין ולא לראיה.

והנה הקו"ש [אות תרז] חוקר האם הא דמהני שטר קנין הוי משום שמסירת ראיה עושה הקנין או מסירת שטר עושה הקנין, ונ"מ היכא שמסר שטר שאינו יכול לשמש לראיה.

ונראה דלפי התומים אין כאן מסירת ראיה, דבתור ראיה פסול משום מפי כתבם, וע"כ דמסירת שטר [אף ללא ראיה] הוי קנין, אבל לפי הגר"ח אפשר לומר שהקנין הוא ע"י מסירת הראיה. וכן סוברים הקו"ש [ב"ב אות רלא ואות תרז] והגרש"ש [גיטין סימן ה] דגדר שטר הוי מסירת ראיה.
הקה"י [יבמות סימן כד - ה] מביא מש"כ הריטב"א [כתו' כא א] בשם הרמב"ן דגם לר"מ שסובר עדי חתימה כרתי, כשר שטר קנין על דבר שיכול להזדייף בתורת שטר קנין, ורק בתורת שטר ראיה פסול. ולפ"ז מוכח ששטר קנין מועיל אף שאינו מועיל לראיה. והא דגט פסול על דבר שיכול להזדייף [כדאיתא בגיטין כב ב], מבאר הקה"י דהוי חסרון כריתות, דבעינן שהכריתות יהיה מבורר מתוך הכתב.